

Аліна Гузак
(Чернівці)

**ПРЕЦЕДЕНТНА СИТУАЦІЯ: РОЛЬ В ПОЛІТИЧНІЙ
ОРАТОРСЬКІЙ ПРОМОВІ
(на матеріалі промов американських президентів)**

У статті розглянуто особливості вживання прецедентних ситуацій в американському політичному дискурсі. Робота виконана на матеріалі 60 оригінальних політичних промов американських президентів. Матеріал дослідження охоплює період від повоєнного часу і до сьогодення. У результаті проведеного аналізу робиться висновок, що використання прецедентних ситуацій в президентській ораторській промові посилює прагматичну ефективність виступу і, як наслідок, сприяє створенню позитивного іміджу сучасного політичного лідера.

Ключові слова: політичний дискурс, президентська промова, політичний імідж, прецедентний феномен, прецедентна ситуація.

В статье рассматриваются особенности применения прецедентных ситуаций в американском политическом дискурсе. Работа выполнена на материале 60 оригинальных политических речей американских президентов. Материал исследования охватывает период от послевоенного времени и до наших дней. В результате проведенного анализа делается вывод, что использование прецедентных ситуаций в президентской ораторской речи усиливает прагматическую эффективность выступления и, как следствие, способствует созданию положительного имиджа современного политического лидера.

Ключевые слова: политический дискурс, президентская речь, политический имидж, прецедентный феномен, прецедентная ситуация.

The article is devoted to the peculiarities of the precedent situations in American political discourse. The work is based on 60 original political speeches of American Presidents. The actual material dates from the post-war period to nowadays. The issue of the president's image is extremely important nowadays, because it is an essential part of his political success. Hence, the study of the text of presidential speech in terms of creating a certain political image is of particular

relevance since it allows to predict how political leader will be perceived by the public and his place in the national consciousness. The ultimate purpose of the presidential speech consists in its effect upon the minds of the audience, its choice, life position, thoughts, beliefs. To make his speech more striking and impressive political leader uses precedent situations that indicate a high level of communicative competence of the speaker and contribute to the realisation of his intentions. Precedent situation is a particular event that actually occurred in the past and had great importance in the formation of certain piece of cognitive framework in lingvo-cultural community. The most common precedent situations mentioned in presidential speeches are important events inside the country and on the international arena. The investigation results in the conclusion that precedent situations applied in presidential oratorical speech enhance effectiveness of the pragmatic performance and, consequently, contribute to a positive image of the modern political leader. The use of precedent phenomena is an integral feature of modern political discourse, which is dictated by the general cultural conditions of political communication.

Key words: *political discourse, presidential speech, political image, precedent phenomenon, precedent situation.*

Щоб стати лідером і залишатися ним, політику недостатньо володіти потенційною владою, треба користуватися нею, постійно впливати на інших людей, нав'язувати їм свою волю і реалізовувати через них свої рішення, перетворювати цих людей у своїх послідовників. Для досягнення поставлених цілей спеціально створюється певний образ — політичний імідж. Він виступає своєрідним інструментом можливих маніпуляцій суспільною свідомістю, ефективним засобом одержання визнання та демонстрації лідерства під час здійснення політичної комунікації.

У фокусі нашого дослідження — мовні чинники президентської промови та їх позамовна роль у створенні позитивного іміджу публічної людини. Питання іміджу президента є надзвичайно важливе в наш час, адже це вагома складова його політичного успіху. Звідси, дослідження тексту президентської промови набуває особливої **актуальності** оскільки дозволяє прогнозувати, як політичний лідер буде сприйматися громадськістю та визначати його місце в національній свідомості.

Важливою складовою успіху політика-оратора, що забезпечує здійснення безпосереднього мовленнєвого впливу на формування громадської думки, є високий рівень мовної культури, одним із показників якого є використання прецедентних феноменів. Як свідчить аналіз фактичного матеріалу дослідження, одними із найбільш поширених прецедентних феноменів, до яких звертаються політичні діячі, є прецедентні ситуації.

Об'єкт дослідження – вербальний аспект створення політичного іміджу. **Суб'єкт** – особливості вживання прецедентних феноменів у формально-комунікативній організації промов американських президентів для позитивного сприйняття особистості політика громадою.

Явище прецедентності досліджували як закордонні, так і вітчизняні вчені-лінгвісти: Д. Багаєв, М. Бахтін, Д. Гудков, В. Дем'янков, Ф. Джонсон-Лейрд, А. Залевська, В. Карасик, Ю. Караулов, У. Кінч, В. Костомаров, В. Красних, О. Кубрякова, Дж. Крістева, Ю. Лотман, Є. Попова, Ю. Прохоров, Т. Фесенко, та ін. Віддаючи належне їх науковим здобуткам, зауважимо, що проблема використання особливих прецедентних феноменів для формування позитивного іміджу політичного лідера, залишається не достатньо розробленою.

Метою даної статті є виявлення особливостей вживання прецедентних ситуацій, характерних для президентської ораторської промови, та визначення їх ролі у створенні позитивного іміджу сучасного політичного лідера.

Поставлена у роботі мета передбачає вирішення таких завдань: визначення понять «президентська промова», «політичний імідж», «прецедентний феномен», «прецедентна ситуація» та виявлення їх основних характерних ознак; з'ясування типів прецедентних ситуацій, які найчастіше використовуються в президентській ораторській промові; дослідження впливу прецедентних ситуацій на створення позитивного іміджу політичного лідера.

Робочою гіпотезою нашого дослідження є припущення, що саме використання прецедентних феноменів, як проявів національної своєрідності мови, втілення взаємозв'язку умов існування народу, його культури, мови та ментальності, може слугувати вербальним механізмом створення позитивного іміджу сучасного політичного лідера.

Матеріалом дослідження є 60 політичних промов американських президентів від повоєнного періоду і до сьогодення. Приклади для аналізу відбиралися шляхом суцільної вибірки.

Як відомо, політичний імідж — це своєрідне уявлення населення про ideale втілення тієї чи іншої соціальної ролі. Найбільш повно імідж сучасного політичного лідера проявляється у його прямому зверненні до народу своєї країни. Президентська промова представляє собою офіційний усний публічний виступ глави держави (президента), з позитивними чи негативними оцінками, обґрунтуваннями, конкретними фактами, накресленими планами, перспективою політичних змін [2, с. 35]. Такий виступ характеризується емоційністю, чіткістю постановки проблем, насиченістю, конкретністю, дієвістю, а також стислими часовими межами, і, як слушно зазначає І. Б. Морозова, об'єднує дві функції: функцію повідомлення інформації і функцію впливу [3, с. 64]. Кінцевим призначенням промови є вплив на свідомість аудиторії, на її вибір, життєві позиції, думки, переконання. Її вивченню та аналізу присвячено багато наукових розвідок як закордонних, так і вітчизняних вчених-лінгвістів: І. В. Арнольд, А. М. Баранов, М. В. Блажевич, М. В. Китайгородська, Г. В. Колшанський, Дж. Лакофф, А. К. Михальська, Р. Олівер, Л. Г. Павлова, Г. Г. Почепцов, М. М. Розанова, А. Ф. Селіванов, Р. Харт, І. Г. Чередниченко та ін.

Щоб зробити свій виступ більш яскравим та вражаючим, політик-оратор використовує прецедентні феномени, які свідчать про високий рівень комунікативної компетенції мовної особистості та сприяє реалізації її мовленнєвих інтенцій. На думку О. А. Ворожцової, прецедентні феномени — це транслятори культурно значущої інформації, які виражають систему оцінок та орієнтацій національної лінгвокультурної спільноти [1, с. 8]. О. О. Селіванова у термінологічній енциклопедії «Сучасна лінгвістика» розглядає прецедентні феномени як компоненти знань, позначення та зміст яких добре відомі представникам певної етнокультурної спільноти [4, с. 492]. Характерною рисою прецедентних феноменів є актуальність в когнітивному (пізнавальному й емоційному) плані: за ними завжди стоїть певне уявлення, загальне і обов'язкове для всіх носіїв того чи іншого національно-культурного менталітету. Апеляція до прецедентного феномену постійно поновлюється в мовленні представників того чи іншого етносу. Отже, слушно

зазначити, що прецедентні феномени створюють певну систему цінностей, регулюють соціальну поведінку представників окремої національної лінгвокультурної спільноти, а саме засуджують або схвалюють її. Апелюючи до тих чи інших цінностей, політик виділяє ціннісні домінанти, що утворюють когнітивний тезаурус його цільової аудиторії. Така апеляція викликає емпатію, тим самим сприяє зменшенню дистанції між політиком і аудиторією.

Прецедентна ситуація — це певна подія, яка реально відбулася в минулому і мала непересічне значення для формування певного фрагмента когнітивної бази певної лінгвокультурної спільноти. Найбільш поширені прецедентні ситуації, які згадуються в президентських промовах, — це важливі історичні події всередині країни та визначні події на міжнародній арені. Так, у своїй інавгураційній промові Р. Ніксон апелює до однієї з найвражаючих подій в історії американської та світової астронавтики — висадки американського космічного корабля Аполлон на поверхню Місяця. При цьому новообраний президент використав цитату зі статті американського поета Арчибальда Макліша, яка в той час була на першій шпальті «Нью-Йорк Таймс», а отже відома кожному пересічному американцеві: *In that moment [when the Apollo astronauts flew over the moon's gray surface on Christmas Eve], their view from the moon moved poet Archibald MacLeish to write: «To see the earth as it truly is, small and blue and beautiful in that eternal silence where it floats, is to see ourselves as riders on the earth together, brothers on that bright loveliness in the eternal cold — brothers who know now they are truly brothers»* [5]. — У той момент [коли астронавти Аполлона пролетіли над сірою поверхнею Місяця в переддень Різдва], їхній вигляд з Місяця змусив поета Арчибальда Макліша написати: «Щоб побачити Землю у всій красі, маленькою, синьою, чудовою, у вічному мовчанні, де все плаває, це всеодно, що бачити себе в якості вершників на землі, стати рідними у цій яскравій чарівності вічного холоду — братами, які тепер знають, що вони дійсно брати». Даний приклад є яскравою демонстрацією поєднання кількох прецедентних феноменів в межах однієї президентської промови — прецедентної ситуації (висадка американського космічного корабля на Місяць), прецедентного імені (Арчибальд Макліш) та прецедентного тексту (стаття в «Нью-Йорк Таймс»).

Президент Р. Рейган, звертаючись до своїх співвітчизників, робить наголос одразу на кількох прецедентних ситуаціях, які назавжди викарбувались у пам'яті людей. Це і Громадянська війна в США, Перша та Друга світові війни, В'єтнамська війна тощо. Для підсилення емоційно-психологічного впливу на цільову аудиторію президент Р. Рейган використовує стилістичний прийом перелічення з метою впорядкування та систематизації інформації, що слугує узагальненню дійсності: *Each one of those markers is a monument to the kinds of hero I spoke of earlier. Their lives ended in places called Belleau Wood, The Argonne, Omaha Beach, Salerno and halfway around the world on Guadalcanal, Tarawa, Pork Chop Hill, the Chosin Reservoir, and in a hundred rice paddies and jungles of a place called Vietnam* [5]. Розповідаючи про героїзм американців, президент згадує також річку Потомак, по якій проходила північно-східна межа Конфедерації південних штатів під час Громадянської війни, та Арлінгтонський національний цвинтар, на якому поховані учасники війн, президенти, голови Верховного суду, астронавти. Президент Р. Рейган наголошує, що всі ці пам'ятки — це найменша плата за їхню свободу: *Beyond those monuments to heroism is the Potomac River, and on the far shore the sloping hills of Arlington National Cemetery with its row on row of simple white markers bearing crosses or Stars of David. They add up to only a tiny fraction of the price that has been paid for our freedom* [5].

Актуальною прецедентною ситуацією, до якої апелюють сучасні політичні діячі, є терористичний акт 11 вересня 2001 року в США, прецедентними символами якого стали два нью-йоркські хмарочоси й сама дата трагічної події. У своєму зверненні до американського народу президент Дж. Буш-молодший зазначає: *Today our fellow citizens, our way of life, our very freedom came under attack in a series of deliberate and deadly terrorist acts. The victims were in airplanes or in their offices: secretaries, business men and women, military and Federal workers, moms and dads, friends and neighbors. Thousands of lives were suddenly ended by evil, despicable acts of terror* [5]. — Сьогодні на наших співгромадян, на наш спосіб життя, на нашу свободу було вчинено замах у вигляді серії навмисних і смертоносних терористичних актів. Жертви були і в літаках, і в офісах: секретарі, бізнесмени, військові й урядові працівники, матері і батьки, друзі і сусіди. Ганебні, підступні акти

терору в одну мить обірвали життя тисячі людей. Відомо, що первинне повідомлення щодо певної події дає куди більший вплив аніж усі наступні. Воно формує ставлення аудиторії до того, що відбувається, створюючи певну установку. Пізніше, джерело першого повідомлення оцінюватиметься як найбільш достовірне та важливе. Саме тому президент Дж. Буш-молодший виступив із промовою вже за кілька годин після трагедії. Враховуючи тогочасну ситуацію в країні, важливими були оперативність та своєчасне інформування аудиторії про обставини трагедії, свою роль зіграв також ефект авторитету — чим авторитетнішим та шанованим є мовець, тим могутнішою є його сила впливу на людей.

Президент Б. Обама 11 вересня 2013 року разом з усім американським народом в 12-й раз вшанував пам'ять жертв трагедії, яка забрала життя майже 3 тисяч осіб. Пам'ятні заходи за участю родин загиблих та рятувальників тих трагічних днів відбулись в національному меморіалі, відкритому до 10-ї річниці найбільшого у світовій історії теракту. Барак Обама зазначив, що це велика честь для нього бути зі своїми громадянами, пригадати ті трагічні події, віддати належне загиблим, приєднатися до тих, хто й досі сумує, висловити ще раз свої співчуття: *... it is an honor to be with you here again to remember the tragedy of twelve Septembers ago — to honor the greatness of all who responded and to stand with those who still grieve and to provide them some measure of comfort once more* [5]. Далі президент наголошує, що усі американці моляться про тих, чиє майбутнє було вкрадене, життя відібране; про тих батьків, які могли б стати дідусям і бабусею; про батьків, які б пишалися своїми дітьми на випускному, відчували гордість за синів і дочок, які виростуть, одружаться і будуть благословенні уже своїми дітьми: *Our hearts still ache for the futures snatched away, the lives that might have been — the parents who would have known the joy of being grandparents, the fathers and mothers who would have known the pride of a child's graduation, the sons and daughters who would have grown, maybe married and been blessed with children of their own* [5]. Зрозуміло, що такі слова близькі кожному американцеві, знаходять відгомін у душі кожного. Своєю промовою президент Б. Обама наголошує, що американський народ в часи лиха є ще більше згуртованим, єдиним, сильнішим, а також

доводить усьому світу, що їхня країна і надалі слугуватиме прикладом для інших. Б. Обама апелює до загальнолюдських цінностей, які сповідує кожен американець: свободи, честі, людської гідності, взаємної поваги, довіри тощо. Зрозуміло, що кожна людина найбільше цінує волю, своїх рідних, свою сім'ю. Для кожного приємно бачити усміхненими та щасливими своїх батьків. Адже, саме це і є сенсом людського життя. Тому, пам'ять про жертв трагедії 11 вересня буде вічною, вона житиме у серцях Америки завжди. Щоб надати своєму виступу ще більшої сили, президент Б. Обама цитує Святе Письмо, яке є найяскравішою демонстрацією дива воскресіння, відновлення: *«You who have made me see many troubles and calamities will revive me again. And from the depths of the earth you will bring me up again. You will increase my greatness and you will comfort me again»* [5]. — Ти посилав на мене люту біду, але знову оживляв мене і з безодні землі виводив мене. Ти показав на мені правосуддя Твоє, але, обернувшись, Ти втішав мене. Не випадково, саме цією біблійною цитатою президент розпочинає і завершує свій виступ. Такі повтори надають президентській промові особливого ритму. З їх допомогою політичний лідер утримує увагу слухачів, заручається їхньою підтримкою, здійснює вплив на формування громадської думки.

В результаті дослідження промов американських президентів була відмічена велика кількість прецедентних ситуацій, які представлені важливими історичними подіями всередині країни та на міжнародній арені. Апелювання до прецедентних феноменів дозволяє одночасно як інтелектуалізувати текст через звернення до культурної пам'яті слухача, так і спростити його, зекономити зусилля мовця. Використання прецедентних феноменів є невід'ємною ознакою сучасного політичного дискурсу, що продиктовано загальнокультурними умовами розвитку політичної комунікації. У своїх промовах американські президенти активно й регулярно використовують прецедентні феномени, які представляють важливу частину національної мовної картини світу, що визначає систему цінностей етносу.

Перспективним вважаємо подальше детальне вивчення мовних засобів реалізації категорії інтертекстуальності та прецедентності на матеріалі президентських промов, оскільки їх текст постійно збагачується і модифікується, формуючи нові або корегуючи вже

усталені тенденції розвитку мови. Це забезпечує незмінну актуальність досліджуваної проблеми.

Література:

1. Ворожцова О.А. Лингвистическое исследование прецедентных феноменов в дискурсе российских и американских президентских выборов 2004 года: автореферат диссертации на соискание учёной степени кандидата филологических наук 10.02.20, «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / О.А. Ворожцова; Ур. гос. пед. ун-т. – Екатеринбург, 2007. – 23 с.
2. Гузак А. М. Позитивний імідж сучасного політичного лідера: вербальні механізми створення / А. М. Гузак // Нова філологія. Збірник наукових праць / гол. ред. Єнікєєва С. М. – Запоріжжя: ЗНУ, 2014. – № 60. – С. 35-42.
3. Морозова І.Б. Парадигматичний аналіз структури і семантики елементарних комунікативних одиниць у світлі гештальт-теорії : Монографія / І.Б. Морозова. – Одеса : Друкарський дім, 2009. – 384 с.
4. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / Олена Олександрівна Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.
5. Presidential Speech Archive [електронний ресурс] – Режим доступу: <http://millercenter.org/president/speeches>.